

Pædagogikkens steder - stedernes pædagogik

**Karen Ida Dannesboe, Marianne Brodersen
& Mette Pless**

Pædagogiske ideer og pædagogisk praksis er ikke kun en del af kulturelle og sociale sammenhænge, men er også forankret i konkrete steder. Pædagogik finder med andre ord sted - i lokaliteter og territorier, i velfærdsstatens dag- og uddannelsesinstitutioner, i organisationer og offentlige rum. Dette temanummer fokuserer på sammenhænge mellem pædagogik og sted.

Inden for den pædagogiske forskning har der været en fornyet interesse for sammenhænge mellem steder, pædagogiske ideer og praksisser siden den materielle og topologiske vending i kultur- og socialvidenskaberne i 00'erne (Dannesboe 2017). Et centralt tema er forholdet mellem sted, arkitektur og pædagogik. Arkitektur og indretning af steder afspejler pædagogiske ideer og formål og rummer hensigter og anvisninger til praksis. Fx materialiserer historisk og samfundsmæssigt forankrede pædagogiske ideer sig i udformningen og indretningen af børne- og uddannelsesinstitutioner, ligesom den arkitektoniske udformning rummer historiske og kulturelle forestillinger om børn og unge og de aktiviteter, som finder sted (fx Damsholt & Sandberg 2018, Gulløv og Højlund 2005, Kirkeby et al 2005, Larsen et al 2005). I forlængelse heraf belyses forholdet mellem pædagogik og sted med fokus på pædagogisk praksis og de mennesker som interagerer med stederne og hinanden. Det handler om, hvordan pædagogisk praksis udspiller sig forskellige steder, og hvordan forskellige aktører indgår i, tilpasser sig eller udfordrer de måder, hvorpå pædagogiske steder er tænkt. Eksempelvis viser studier af børns stedsrelationer og -erfaringer, hvordan børn indgår i, men ligeledes omformer eller anvender stedernes materialitet på helt andre måder end tiltænkt (fx Rasmussen 2006, Olwig et al 2003). Forholdet mellem steder, pædagogiske projekter og de mennesker som pædagogikken retter sig mod, er en gennemgående tematik i dette nummer af DPT. En række af temanummerets artikler belyser, hvorledes særlige pædagogiske intentioner og indsatser retter sig mod børn, unge og voksne, der bor, opholder sig eller uddanner sig specifikke steder og viser, hvorledes deres erfaringer og forholden sig til steder knytter an til stedernes beskaffenhed såvel som de pædagogiske projekter, som foregår lokalt, men er spundet ind i større samfundsmæssige og politiske forhold.

I den pædagogiske forskning har interessen for pædagogik og sted ligeledes kredset om (geografisk) ulighed og lokalmiljøet som sted. Flere forskningsbidrag har sat fokus på uddannelsessystemets rolle i forhold til reproduktion og mobilitet, og

den mulige udvikling af mere stedssensitive pædagogiske praksisser (fx Gulløv & Gulløv 2020, Jensen 2008, Hansen 2015). Tilbage i 2015 satte DPT med temanummeret 'Pædagogik i udkants- og højkantsdanmark' spot på lokalmiljøets betydning for børn og unges opvækst, mulighedshorisonter og mobilitet; deres tilhørsforhold til, og brug af, områder i lokalmiljøet, boligkvarteret og byrummet som ramme for fællesskaber og kampe om steder (DPT 2015). Temanummeret udkom på et tidspunkt, hvor centralisering af ikke mindst uddannelsessystemet udgjorde den makro-politiske ramme for det lokale pædagogiske arbejde. I dag er der igen politisk fokus på pædagogik, uddannelse og sted – omend med modsat fortegn. Fra politisk side er der ønske om at skabe et 'Danmark i balance' med fokus på decentralisering og udflytning af uddannelsesinstitutioner. Med denne re-aktualisering af den politiske diskussion om pædagogik og sted som bagtæppe undersøger flere artikler i dette temanummer, hvordan og på hvilke måder (nye) politiske mål- og rammesætninger fletter sig ind i, udfordrer og udfordres af, (lokale) pædagogiske idéer og praksisser.

Temanummerets to indledende artikler tematiserer, hvordan politiske forestillinger og forhåbninger til uddannelse materialiserer sig i form af pædagogiske tanker og praksisser i uddannelsesinstitutioner. Fra forskellige vinkler analyserer artiklerne, hvorledes pædagogiske steder tænkes og udformes gennem politik og praksis, og hvordan de erfares af dem, der bliver en del af disse steder.

I artiklen *1970'ernes åbenplanskoler som hverdagsutopiske (værk)steder* undersøger Lisa Rosén Rasmussen idéen om åben-plan-skoler. Artiklen viser, hvorledes denne nye skolearkitektur var tæt knyttet til en utopi om nye elev- og lærerroller med øget elevinddragelse, opløsning af lærerens autoritet, undervisningsdifferentiering og projektarbejde. Artiklens analyser peger på, at det ikke blot var de åbne arkitektoniske rammer, der skabte en ny skoleform, men at måder at gøre skole på og utopiske forestillinger om skolen blev udfoldet i et samspil mellem hverdagslige praksisser og materialiteter, muligheder og begrænsninger. Samtidig var der i 1970'ernes skolepolitik netop en forventning om, at lærere og elever gik ind i dette fortolknings- og udviklingsarbejde. Rosén Rasmussen viser således, at der var en forventning om og accept af, at åben-plan-skole-pædagogikken og utopien om en ny skole i sin udformning i høj grad tog form og farve i lokale, stedbundne praksisser. Et perspektiv som kunne være relevant at tage med ind i aktuelle skolepolitiske visioner og udviklinger.

I skarp kontrast til (hverdags)utopien om skolen som et sted med 'barnet i centrum' sætter Sidse Hølvig Mikkelsen i artiklen *Unge på kanten af uddannelse - FGU som læringssted* spot på en gruppe børn og unge, hvis erfaringer fra grundskolen i høj grad er præget af udenforskab og nederlag. Med afsæt i FGU-elevs fortællinger om deres tidligere skole-erfaringer og nuværende oplevelser på FGU udfolder Hølvig Mikkelsen, hvordan grundskolen for nogle elever manifesterer sig som en dystopi, mens FGU kommer til at fungere som et sted,

der gennem sin institutionelle habitus (gen)skaber rum for elevernes oplevelse af tilhør og udgør en mulighed for at (gen)vinde en identitet som lærende individ. Samtidig peger hun på den udfordring der ligger i det uddannelsespolitiske landskab, hvor FGU risikerer at få status af 'ø' og helle i et uddannelsessystem (og arbejdsmarked), der har svært ved at skabe rum og mulighed for en gruppe af elever, der kæmper med at finde plads og veje frem.

Et centralt tema i temanummerets følgende to artikler handler om pædagogiske projekter, der retter sig mod, og er farvet af det, der hyppigt omtales som udsatte boligområder; særlige geografiske steder, der gennem den offentlige diskurs tildeles et territorielt stigma. Artiklerne diskuterer de pædagogiske projekter som nogle, der på den ene side vil yde omsorg for bestemte befolkningsgrupper, på den anden side vil 'opdrage' de mennesker, der bor i bestemte boligområder til at agere på bestemte måder. Til sammen illustrerer artiklerne, hvordan pædagogiske projekter rettet mod specifikke steder folder sig ud mellem nationale og lokale politikker, velfærdsarbejdets praksisser og lokale børn og familier.

I artiklen "*Dine klassekammerater er bekymrede for dig*": *Om fremtidsmuligheder i uddannelsesvejledning i problematiserede boligområder* undersøger Lærke Vildlyng, hvordan racialiserede forestillinger om 'det udsatte boligområde' cirkulerer og får konkret betydning i skolens uddannelsesvejledning af elever, der er bosat i sådanne områder. Baseret på etnografisk feltarbejde i udskolingsklasser i 'problematiserede boligområder' viser artiklens analyser, hvordan bekymring cirkulerer mellem lærere, vejledere og elever, når de indgår i uddannelsesvejledning. Med afsæt i Ahmeds begreb om affektiv økonomi og intersektionalitet viser forfatteren, hvordan en akkumuleret bekymring former to figurer, som klitrer til racialet minoriserede elever, nemlig figurene 'den overambitiøse tosprogede elev' og 'den tosprogede elev i problemer'. Forfatteren peger på, at de fremtidsmuligheder, uddannelsesvejlederne anser som realistiske for eleven, formes via affektive dynamikker og racialiserede forestillinger om 'det udsatte boligområde' som et arnested for kriminalitet og fraværende forældre.

Fra et andet teoretisk og erkendelsesmæssigt udsigtspunkt undersøger Asger Martiny-Bruun i sin artikel *Lokale forbindelser i udsatte boligområder: stedsskabende boligsocialt arbejde med børn*, hvordan boligsociale indsatser kan fungere som en 'forankringspraksis' for børn og forældre. Artiklen bygger på et feltarbejde, der har fulgt boligsocialt arbejde i to bebyggelser, der fra officiel side har været kategoriseret som 'udsatte boligområder'. Med begrebet 'stedsskabende pædagogik' undersøger Martiny-Bruun, hvordan boligsociale projekter, der orienterer sig mod lokale steder og fællesskaber, kan bidrage til at styrke børns og forældres deltagelse i fællesskaber på tværs af institutioner, familienetværk og generationer. Artiklens analyser peger på, at boligsociale projekter som forankringspraksis kan skabe betingelser for, at børn og forældre gennem brugen af steder knytter sig til lokalsamfundet. Men også, hvordan

sociale hierarkier og kvarterets stigma gør det vanskeligt at involvere børn og forældre, der ikke allerede er en del af lokale fællesskaber.

Temanutvalgets sidste del fokuserer på børn og steder. To artikler undersøger komplekse relationer mellem børn og sted ud fra forskellige forskningsinteresser, men begge i en optik, der inkluderer børns stedserfaringer: dels i form af børns 'sprogsteder', og dels som en topografisk tilgang til børns omgang med steder. Fælles for artiklerne er bestræbelser på, gennem teoretisk-empiriske undersøgelser, at udvikle nye erkendelser af, hvordan børn og steder udgør forudsætninger for hinandens tilblivelser.

I artiklen *Børns sprogsteder* præsenterer Naja Dahlstrup Mogensen sit arbejde med udviklingen af en ny forståelse af forholdet mellem sprog, børn og sted. Artiklen skriver sig op mod literacy-prægede forståelser af børns sprog og lægger sig i en socio-kulturel og interaktionel tradition, der betragter sprog som levende og sammenfiltret med verden, dens aktører og hverdagspraksisser. Begrebet 'børns sprogsteder', der trækker på bl.a. Tim Ingold, indebærer en forståelse af 'steder som samlinger' og 'sprog som levende'; noget, der finder sted. Hvordan dette kan se ud, illustrerer forfatteren gennem empiriske eksempler fra blandt andet et gadehjørne i Neuköln, Berlin. I artiklens sidste del præsenterer Mogensen en række spørgsmål, der kan bruges til at gå på opdagelse i børns sprog som mangfoldige praksisser, der er indviklet i verden.

Den afsluttende artikel, *Barndoms-topografi - invitation til refleksion og beskrivelse af barndommens steder* af Kim Rasmussen, præsenterer en barndoms-topografisk tilgang til at udforske og forstå forholdet mellem børn og steder. Artiklen argumenterer for, at steder er væsentlige i børns liv, og at forholdet mellem steder og børn må begribes i sin mangfoldighed og kompleksitet. Med afsæt i empirisk etnografisk materiale, der belyser legehuset som et konkret sted, der indgår i børns aktiviteter og samvær, udfolder artiklen en barndoms-topografi, der rummer dels en fænomenologisk beskrivende praksis, dels teoretiske og metodiske refleksioner over, hvordan barndommens steder kan udforskes og forstås.

Temareaktionen ønsker god læselyst!

Karen Ida Dannesboe

Marianne Brodersen

Mette Pless

Litteraturliste

Damsholt, T. & M. Sandberg (2018). 'Hvor tingene summer. Stemning og læringsrum på universitetet'. I: M. Martinussen & K. Larsen (red.). *Materialitet og læring*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 49-75.

Dannesboe, K. I. (2017). Sted - situerede erfaringer. In E. Gulløv, G. B. Nielsen, & I. W. Winther (Eds.), *Pædagogisk antropologi*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 213-228.

Gulløv, E. & J. Gulløv (2020). *Opvækst i provinsen. Om dem, der bliver, og dem, der rejser*. Aarhus: Aarhus University Press

Gulløv, E. & S. Højlund (2005). Materialitetens pædagogiske kraft. I: K. Larsen (red.): *Arkitektur, krop og læring*. København: Hans Reitzels forlag, pp. 21-43.

Gulløv, E. & Olwig, K.F. (red.) (2003). *Children's places. Cross-cultural Perspectives*. London: Routledge.

Hansen, S. J (2015): Med mor og far og Hirtshals i skole. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, pp. 25-33

Jensen, S.M. (2008). *Mellem rum. Om unges identiteter og fællesskaber i og uden for skolen - i forstaden, på landet og i byen*. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.

Kirkeby, I.M., T. Gitz-Johansen & J. Kampmann (2005): Samspil mellem fysisk rum og hverdagsliv i skolen. I: K. Larsen (red.): *Arkitektur, krop og læring*. København: Hans Reitzels forlag, pp. 43-69.

Rasmussen (red.) (2006). *Børns steder. Om børns egne steder og voksnes steder til børn*. Værløse: Billesø & Baltzer.